

ПРО ПРИРОДУ МОВОТВОРЧОЇ ФУНКЦІЇ

КОБЯКОВА І. К. ПРО ПРИРОДУ МОВОТВОРЧОЇ ФУНКЦІЇ

У статті осмислюється питання мовних та мовленнєвих функцій, йдеться про їх парадигму, експлікується механізм текстотворення як вторинної деривації та дивергенції. Розглядається співвідношення мови та мислення, аналізується природа мовотворчої функції на матеріалі текстів малого жанру англійської мови.

КОБЯКОВА И. К. О ПРИРОДЕ ЯЗЫКОТВОРЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ

В статье рассматриваются вопросы языковых и речевых функций, осмысление их парадигмы, эксплицируется процесс дивергенции, создания несерьезных текстов, проблемы соотношения мышления и языка, материализации новых мыслей на материале текстов малого жанра английского языка.

KOBYAKOVA I. K. NATURE OF LINGUOCREATIVE FUNCTION

The article deals with the nature of lingo-creative function (LCF), its determination by adaptive and dynamic powers of language. Attention has been focused upon the social and linguistic factors, their integrity and interdependence. The anthropocentric tendencies of language have been traced in non-typical texts (maxims and unauthorized jokes). The taxonomy of the functions has been considered. The laws of text secondary innovations have been analyzed. Special attention has been paid to the patterns of unserious text making. The problem has been analyzed in terms of reference literature, perspectives have been outlined. The key words prompt the nature of the investigation in question. The notion of linguocreative function is considered on the material of small genre texts of unserious nature. The results of the detailed analyses are valid and objectively involved into theory of the relevant problems with the didactic approach.

Ключові слова: мовотворча функція, образна та непрактична функції, лінгвокреативне мислення, вихідні та похідні одиниці, патерни модулювання несерйозних текстів.

Загальновідомо, що серед багатьох рис природної мови найбільше привертають увагу її здатність позначати не тільки предметний світ, але й поруч з іншими семіотичними системами бути носієм кваліфікативної пізнавальної діяльності людини, її соціально-психологічного життя. Соціальний характер спілкування людей проявляється в усіх функціях мови. Поняття мовної функції багатозначне і багатоаспектне. О. С. Ахманова, розглядаючи метазнак функції, звертає особливу увагу на такі аспекти, як комунікативність, емотивність, вмотивованість та контактостверджувальність.

Розгляд питання мови та мовлення у загальному плані й конкретних проявах допомагає осмислити феномен мовної функції, актуалізації її потенцій. Комунікативна функція – це не тільки реалізація різних можливостей або властивостей мовленнєвого акту, але й вираз почуттів, емоцій та волевиявлень людини.

Кординація різних сторін мовленнєвої діяльності людини препарує збільшення мовних функцій. Крім комунікативної функції, функції висловлювання і формування думки, експресивної та репрезентативної функцій в науковій літературі, більшого визнання одержують апелятивна, фатична, прагматична та мовотворча функції. Розуміння функцій мовних елементів за їх цільовим призначенням, а також їхньої ролі в тій системі, в якій вони функціонують, і яка формує їх середовище, лягло в основу положення про

поліфункціональність мови. Важливими є спостереження у працях І. В. Арнольд (1991), М. М. Бахтіна (1975, 1986), К. Бюлера (1993), В. В. Виноградова (1963), Г. О. Винокура (1991), О. А. Земської (1981, 1983), В. І. Карабана (1989), А. А. Леонтьєва (1979), Г. Г. Почепцова (1987), Ю. В. Рождественського (1999), М. С. Чаковської (1986), Р. Якобсона (1975).

У метамові лакунарними є тлумачення про метазнаки на позначення мовних функцій. Одні й тіж функції позначаються лінгвістами по-різному (див. табл. 1)

Таблиця 1. *Гетерогенність позначення мовних функцій в концепціях лінгвістів*

Назва функцій	В концепціях вчених
комунікативна функція = функція спілкування	Б. А. Серебренніков, 1970:110 А. А. Уфимцева, 1970:309
комунікативна функція = власне повідомлення	Г. Г. Почепцова, 1987: 23
контактоустановлююча = фатична	Г. Г. Почепцова, 1987: 35
функція модуляції = синтаксична функція	К. Бюлер, 1993:5
експресивно-емотивна = прагматична функція	Г. А. Уфимцева, 1970: 130
повідомляюча функція = репрезентативна	Г. А. Уфимцева, 1970: 130
функція узагальнення = сигнафікативна	Г. А. Уфимцева, 1970: 309
прагматична функція = імперативна	Г. А. Уфимцева, 1970: 110
репрезентативна функція = реферативна	К. Бюлер, 1993: 5
волюнтативна функція = апелятивна	К. Бюлер, 1993:5
функція взаємовпливу = волюнтативна	Д. Е. Розенталь, 1976:517–518
комунікативна функція = індивідуально-регулятивна, колективно-регулятивна	А. А. Леонтьєв, 1979:15
магічна функція = психотерапевтична, несоціальна	Т. В. Радзієвська, 1992:14–20
прагматична функція = експресивна функція = апелятивна функція	С. Л. Рубінштейн, 1997: 110
номінативна функція = пізнавальна	К. Т. Крушельницька, 1970: 383
реферативна функція = денотативна = когнітивна	Р. Якобсон, 1975: 232

Відсутність спільних термінів для позначення мовних функцій, взаємозамінність термінів свідчить про наявність дослідницьких лакун в лінгвістиці, про перспективу ідентифікації та експлікації категорій мовних і мовленнєвих функцій.

Багатозначність і поліфункціональність мовних одиниць обумовили появу цілого ряду алонімів-експлікаторів, серед яких найчастіше зустрічаються такі: *призначення, мета, завдання, роль, настанова, позначення, вираз, дія, характер, вживання, властивість, пристосування, передача, використання*. Мовні та мовленнєві функції розглядаються лінгвістами в широкому контексті. К. Бюлер до їх переліку включає функцію артикля, функцію мелодики, функцію побажання, граматичну функцію займенника, функцію відмінка, діалектичну, називну, діакритичну функції, апелятивну

функцію репрезентації, функцію експресивну, сигнальну, і, накінець, функцію творення. Часом вказані функції між собою перехрещуються, можуть, об'єднавшись чи роз'єднавшись, утворювати нові тренди для подальшого вивчення. Наприклад, розглядаючи схему К. Бюлера, Р. Якобсон вводить поняття кода і контексту. Серед перерахованих функцій він визначає шість основних функцій мови, а саме: 1) емотивну функцію (вказівну на відправника-адресанта); 2) конотативну функцію (намагання викликати в адресата певний настрій); 3) поетичну функцію (наголос на формі повідомлення); 4) метамовну функцію (наголос на систему мови); 5) референтивну, або денотативну, когнітивну функцію (настанову на відбиття дійсності); 6) фатичну функцію (вказівка на встановлення контакту) [30, с. 350–377].

До основних функцій мови О. О. Леонтьєв відносить національно-культурну функцію номінації, за допомогою якої оновлюються реалії, абстрактні поняття, опрацьовані історичним досвідом народу та специфічними умовами трудової, суспільної та культурної діяльності [17, с. 32–33].

Чимало вчених називають фатичну, автокомунікативну та психотерапевтну функції несоціальними як такими, що не спрацьовують у всіх ситуаціях. Названі мовні функції мають дублювати невербальні засоби спілкування (рахунки по пальцях, зав'язування вузликів на згадку, використання знарядь праці і тому подібне). У лінгвістичній літературі намітилась тенденція розрізняти функцію мови і мовлення, підкреслюючи їх самостійність, незалежність. Мету мовного висловлювання деякі науковці називають “функцією мови” [17, с. 327]. Подібні тлумачення в лінгвістиці одержали назву “функція відтворення, актуалізації слова в мовленні, використання потенціальних властивостей з різною метою і різними наслідками” (ibid). Слова служать людині як засіб спілкування, називання та художньої виразності. У процесі висловлення потенційні властивості мовних елементів використовуються для обміну думками, передачі логічного змісту, виразу волевиявлення, реалізуючи себе у функції повідомлення та впливу (волевиявлення).

Мова – глобальна за своїм значенням, багатоярусна за структурою і поліфункціональна за метою висловлення – закріплює у своїх елементах результати соціальної діяльності людини, що зумовлено тріадою семіозису: суб'єкта, об'єкт та мовного знаку [25, с. 97–109]. Функції мови, як основні, так і факультативні, орієнтовані на людський фактор, який детермінуються мисленням та об'єктивною дійсністю. Визначення певної функції залежить від спрямованості лінгвістичних досліджень, характеру концепцій, завдань і мети досліджень. Серед мовних функцій К. Бюлер виділив додаткову репрезентативну функцію [6, с. 5]. До бюлерівського списку мовних функцій додаються нові назви, а серед них такі, як консультативна, виховна і літературна функції. М. А. К. Халідей до основних функцій залучає такі:

- 1) концептуальна, що відтворює відношення автора до навколишнього світу і об'єктивної реальності;
- 2) міжособова рольова структура, що є носієм соціальних відносин;
- 3) текстова, що забезпечує подання інформації у вигляді зв'язного висловлювання [29, с. 138].

Серед текстових функцій вчені виділяють естетичну, філософську і пізнавальну функції [27, с. 12]. Осмислення текстових категорій природно пов'язано із текстоутворюючою функцією, під якою розуміють здатність мовних елементів брати участь у створенні тексту, „будувати” текст, зв'язувати воєдино всі його частини з урахуванням комунікативної мети, наміру та загального смислу [23, с. 35]. Ця функція залежить від характеру комунікативних одиниць. У всіх текстах реалізується передача, яка актуалізується разом з комунікативно-прагматичними [19, с. 13–20], естетичними (частіше – в художніх текстах) і когнітивною (особливо – в наукових текстах) функціями. Серед текстових функцій особливо виділяється мовотворча функція [24, с. 104–110]. Мовотворча функція (МТФ) безпосередньо пов'язана з лінгвокреативним мисленням (ЛКМ), спрямована на виявлення і закріплення нової мовотворчої сутності шляхом модифікації наявних мовних елементів. Лінгвокреативне мислення у ході пізнавально-гносеологічної діяльності у своїй основі оперує емоціями, що виникли на базі нових понять і закріпились у мовних значеннях. Лінгвокреативне мислення відтворює образ світу в кожній окремій мові індивідуально, безпосередньо [1, с. 36]. ЛКМ виділяється на фоні інших типів мислення по-своєму, на свій лад: наочне мислення орієнтує людину на конкретні обставини, враховує конкретну ситуацію й самостійно стає невід'ємною частиною дії. Авербальне мислення (понятійне) реалізується в ході наукового пошуку, підтримуючи баланс між мовою і реальністю [24, с. 104–110]. У мові проявляються різні типи словесного (вербального), образного, практичного і непрактичного мислення. Образне мислення доповнює і компенсує вербальне мислення. При практичному мисленні словесне оформлення має додаткове значення (пор. словесні координації трудових процесів). Непрактичне мислення пов'язане з інтелектуальними процесами осмислення референта, його коментування та експлікації.

Людська мова не тільки відображає навколишню дійсність, але й безпосередньо бере участь у створенні мовної системи, в якій референти знаходять своє специфічне відображення. Відбиття навколишньої реальності в мисленні і мові нагадує сонячне проміння, що проходить через подвійне середовище, але залишається ним із притаманними властивостями [7, с. 80–81]. Форми відбиття обумовлюються характером діяльності людей, їх інтенціями та мовними здібностями. На думку Б. А. Серебреннікова, лінгвокреативне мислення (ЛКМ) має подвійну спрямованість. З одного боку, ЛКМ

відбиває навколишню реальність, а з другого, воно безпосередньо пов'язане з наявними ресурсами мови. Було б невірно думати, зауважує автор, що для позначення нових понять або їх відношень, мова використовує нові композиції фонем, звертається до невикористаних поєднань. Для цієї мети реалізуються наявні ресурси у переосмислених формах. У процесі мовотворчого мислення значне місце займають емоції [24, с. 107–110]. ЛКМ по-різному членує оточуючий світ. ЛКМ – це соціологізована, пов'язана з мовним узусом діяльність, що використовує мовні засоби і правила оперування ними на основі здатності суб'єкта до діяльності. У лінгвістичній діяльності пріоритет належить думці – первинній і вихідній у спілкуванні. Ми обмінюємось не словами і їх значеннями, а думками, використовуючи слова, як і мову в цілому, як засіб спілкування, вербальної поведінки. Первинне і вихідне місце в діяльності посідає мислення, яке передує мові, і в своєму мовному оформленні підпорядковує її, враховує її особливості [12, с. 168].

Мовці, осмислюючи референти, особливу увагу звертають на пошук адекватного словесного виразу – форми омовлення думки. Разом з удосконаленням думки, вдосконалюється і слово, мистецтво мовлення в цілому. Мовці по-новому оцінюють елементи мовної системи, роблячи їх значущими у своїй мовотворчій діяльності. Вони роблять вибір і розстановку мовних елементів, з допомогою яких об'єктивна дійсність одержує специфічне відбиття (адекватне або неадекватне). У лінгвістичній діяльності відбувається специфічна модуляція, перегляд попереднього соціального і лінгвістичного досвіду. Матеріалізація думки залежить від автора, його креативних здібностей.

Наприклад, референт *friend* одержує різні пояснення в залежності від того, який за менталітетом автор експлікує це слово. Пор.:

1. *A friend – a person, whom one likes, respects and meets often* [34, с. 498].

2. *A friend in need is a friend indeed* [33, с. 135].

3. *In every mess I find a friend.*

In every port a wife [35, с. 83].

4. *A friend in power is a friend lost* [35, с. 8].

5. *A steady patriot at the world alone, the friend of every country, but his own* [35, с. 61].

6. *There is a friend that sticketh closer than a brother* [35, с. 2].

7. *Then wert my guide, philosopher and friend* [35, с. 185].

8. *A friend unseen, unborn, unknown.*

Study out my words at night, alone:

Read a poet, I was young [35, с. 100].

9. *Give me the arrowed, erect and manly foe;*

Firm I can meet perhaps return the blow;

But of all player good Heaven, thy wrath can send,

Save me, oh, save me, from the candid friend [35, с. 61].

Слово *friend* у наведених прикладах 1, 2, 6, 7 знаходить пояснення в руслі концептуального бачення референта. МТФ експлікує соціальний досвід новаторів у значеннях *friend* (3, 4, 5, 8, 9). Слово *friend* використовується для переосмислення думки про друга, виступає концептуальним центром в гумористичному (3, 4, 5), серйозному (8) та іронічному (9) уявленні.

Думку, спрямовану на мову, називають мовним мисленням. Мислення оформляється в слові не стихійно. Думка долає слово: складне явище знаходить свій вираз у характеристиці мовного мислення, у якому разом з розвитком форм думкомовлення розвивається мистецтво мовлення. Людина творить мову, створює не тільки нові слова і вирази, але й по-новому оцінює можливості мовної системи, робить її елементи значущими і активними. Осмислення, усвідомлення, відчуття свого мовлення в кінцевому результаті призводить до розвитку мовного мислення, у якому деталі відіграють суттєве значення. Видозміни в мові відбуваються під впливом окремих осіб, дії яких закладають основу для розвитку мови в цілому, створюють реальність – основу внутрішнього життя кожної мови. Ця мовотворча діяльність підтверджує думку про загальне використання (*common asserptance*) індивідуальної інновації як поступового розширення, а не як акту масової творчості [37, с. 12]. Інновації рідко творяться із нових елементів. У мовотворчій діяльності в основному використовуються відомі форми. Лінгвокреативна діяльність (ЛКД) позначена тяжінням до реалізації незвичних асоціацій. Неологізми створюються творчими зусиллями індивідуумів, які використовують досвід колективу, соціуму. Канонізація інновацій – прерогатива мовного колективу. Матеріалізація мислення пов'язана з творчою діяльністю людей, які препарують щось нове за канонізованими паттернами та уявленнями [10, с. 3]. Творча діяльність людини (включаючи мовну діяльність) залежить від соціальних факторів, накопиченого досвіду та мотивацій; творчість – це такий спадкоємний процес, у якому наступна форма впливає із минулих реалій [10, с. 26].

У творчості виділяються такі цикли, як:

- 1) уявлення, що формуються на досвіді людини;
- 2) досвід, що спирається на уявлення;
- 3) зв'язок уявлення з дійсністю;
- 4) втілення уявлення в реальність [10, с. 18–19].

У мовній діяльності цикли знаходять втілення в новотвореннях, які оцінюються соціумом. Матеріалізація МТФ є прозорою у мовних одиницях на позначення ментальної діяльності суб'єкта. Існування цієї функції забезпечується змінністю і адаптивністю мовних засобів, їх потенціалом.

Розвиток і змінність мови – передумова і результат реалізації МТФ. Мова знаходиться в стані безперервного розвитку, що ілюструє дієвість відомої тези В. Гумбольдта про те, що мова є не продукт діяльності (ergon), а сама діяльність (energia) [11, с. 218].

Мова являє собою таку єдність, у якій спостерігається постійний розвиток і боротьба тенденцій, стабільність і мінливість, статика і динаміка. І вся ця еволюція спрямована на збереження і стабілізацію мови, з одного боку, та на її зміни, перетворення, удосконалення, девіації, з іншого. Процес удосконалення мови припиняється лише тоді, коли сама мова припиняє своє існування. Мова виявляє подвійну залежність від середовища, в якому вона існує та від своєї внутрішньої будови, іманентної системи. Змінюваність мови – це і передумова і результат мовної діяльності, це причина і наслідок її багатофункціональності. Мови не можуть не змінюватись перш за все по тій простій причині, що у мові віддзеркалюється навколишня дійсність, яка сама знаходиться в постійному русі і розвитку [16, с. 197].

Мова функціонує як інструмент думки і самовиразу. У мовній системі постійно діє фактор адаптивності: її елементи використовуються носіями мови у практиці “омовлення” нового, ще непізаного. У XVII столітті (“вік геніїв”) картезіанські вчені вказували на обмежену силу автоматизму, на межу розумових потенцій. Вихід з цього складного становища лінгвісти вбачали в інновативності створених одиниць, побудованих на зразок з “готовими” одиницями, в адаптивності мови. Мова, на відміну від інших систем, є самопороджуваним механізмом, що генерує нову структуру [3, с. 172].

Свобода вживання автоматизмів, ситуативна адаптованість перетворює мову в творчий інструмент виразу думки і самовисловлювання. “Творча сила” (за Гумбольдтом) мови використовується для позначення предметного світу, понять та референтів думки. Ці світи (умовно позначимо їх А, В, С) знаходяться у постійній тісній взаємодії: в безпосередній – А, В, В і С, в опосередкованій – А і С. Посередником між А і С виступає суб’єктивний, індивідуальний світ В. Третій світ (С) є продуктом творчої діяльності. Він вступає в протиріччя із мовним світом, як засобом опису і висловлення того, що зберіг у своїх значеннях старий досвід. МТФ співвіднесена до світу В як індивідуальний і творчий феномен.

У ході “омовлення” нового досвіду здібність виражати необмежені можливості думкомовлення обмежена засобами мови. Творчий аспект МТФ проявляється у світі С, у думкомовленні, перш за все у тому суб’єктивному, що ввійшло в об’єктивну систему мови. Мовлення – канал, по якому людська практика входить до мови і фіксується в ній.

Дієвість МТФ починається з мовлення і з самого початку стосується безпосередньо даності, з якою має справу кожний носій мови. Не всі зміни в мовленні призводять до зміни у структурі мови, але кожна структурна зміна завжди починається зі змін у

мовленні. Тісний зв'язок мови і мовлення проявляється в кожному висловленні, яке має творчий початок. Іntenція, намір мовця полягає в тому, щоб висловити певний зміст у мовній нормі, поділитися інтенціями, висловити думки, здійснити запит про інформацію, вплинути на поведінку адресата. Вплив на адресата здійснюється за допомогою трансформації змісту в мовну форму. Творче використання мовних автоматизмів, пристосування їх до ситуації складає невід'ємну рису МТФ, слугує маркером їх дієвості.

Розуміння “творчої сили” мови, уміння осмислювати дієвість МТФ з боку адресата обумовлено саме характером мови, спільністю для носіїв мови соціального / лінгвістичного досвіду, людським фактором – здібністю як висловлювати, так і осмислювати нові думки, залишаючись у межах установленої норми. У лінгвокреації постійно діють тенденції стабільності та змінюваності, які допомагають зберігати в значеннях мовних одиниць старий досвід і бути при цьому засобом омовлення інноваційного досвіду (соціального і лінгвістичного). Сутність МТФ полягає у матеріалізації нового досвіду, вербалізації нових концепцій. Мова не є простим засобом відкриття відомих істин, ще більше – засобом відкривати невідоме [12, с. 147].

Стабільність і змінність – універсально притаманні мові. Вони опосередковані у своєму розвитку і функціонуванні. У мові, як «в безпосередньому горінні людської мислі не може бути ні хвилини спокою» [11, с. 158]. На сторожі творчої змінюваності мови знаходиться МТФ, що реалізує розумові і мовні інновації. МТФ матеріалізує вираження індивідуального, відмінного від традиційних концептів бачення світу. Соціальний характер МТФ проявляється в омовленні, матеріалізації пізнавальної творчої діяльності людини, матеріалізації нових концепцій, оцінок соціально-психологічного буття. Вербалізовані за допомогою МТФ думкомовлення відрізняються інновативністю поверхневої та глибинної структур. Пор.:

An apple a day keeps a doctor away /proverb/ →

A laugh a day keeps a doctor away [38, с. 51].

Take care of the pence and pounds will care of themselves [33, с. 337] →

Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves [35, с. 63].

An old friend is better than two new friends (proverb) →

Better a new friend than an old foe [39, с. 76].

Never put off till tomorrow what you can do today [33, с. 250] →

Never do tomorrow what you can do today

Never do today what you can put off till tomorrow [35, с. 192].

Live and learn; Art is long, life is short [33, с. 226] →

We live and learn, but not the wiser we grow [35, с. 184].

Головне призначення МТФ – створювати оригінальні думкомовлення,

модифікувати, змінювати, а іноді й перекручувати, спотворювати досвід соціуму.

Пор.: *Two is company three is none (proverb) → Three is company two is none* [40, с. 87].

В даному випадку смисл першого виразу повністю викривлений у другому реченні: МТФ використовує лексичну перестановку, сентенція модифікується, дериват міняє тональність, серйозне поступається несерйозному, сталий вираз – okazaціоналізму.

МТФ грає думкою / словом. При грі зі словом менше уваги приділяється смислу, формі надається перевага – нестандартне вживання слова дивує адресата. Пор.: *When I am good I am very very good, when I am bad, I am better* [36, с. 18].

Зміни можуть торкатися як смислу, так і форми мовної одиниці, але інновації при цьому ґрунтуються на базі відомого досвіду. Перспективним вважаємо, осмислення характеру деривації текстів різного дискурсу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Алефіренко Н. М.* Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики Н. М. Алефіренко // Мовознавство. — К., 1988. — С. 35–41.
2. *Арнольд И. В.* Основы научных исследований в лингвистике / И. В. Арнольд. — М. : Высшая школа, 1991. — 140 с.
3. *Арутюнова Н. Д.* Специфика языкового знака / в связи с закономерностями развития языка / Н. Д. Арутюнова // Общее языкознание: формы существования, функции, история языка. — М. : Наука, 1970. — С.170–196.
4. *Бахтин М. М.* Вопросы литературы и эстетики / М. М. Бахтин. — М. : Худ. лит. 1975. — 504 с.
5. *Бахтин М. М.* Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. — М. : Искусство, 1986. — 444 с.
6. *Бюлер К.* Теория языка. Экспрессивная функция языка / К. Бюлер. — М. : Прогресс и Универсал, 1993. — 502 с.
7. *Виноградов В. В.* Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. — М. : Изд-во Ан СССР, 1963. — 255 с.
8. *Виноградов В. В.* Проблемы русской стилистики / В. В. Виноградов. — М. : Высшая школа, 1981. — 319 с.
9. *Винокур Г. О.* О языке художественной литературы / Г. О. Винокур. — М. : Высшая школа, 1991. — 448 с.
10. *Выготский Л. С.* Учение об эмоциях / Л. С. Выготский // Историко-психологическое исследование : [сбор. соч.: в 6 т.]. — М. : Педагогика, 1984. — Т. 1. — 397с.
11. *Гумбольдт В. фон.* Избранные труды по языкознанию / В. фон. Гумбольдт. — М. : Прогресс, 1984. — 400 с.

12. *Звегинцев В. А.* Язык и лингвистическая теория / В. А. Звегинцев. — М. : Изд-во МУ, 1973. — 248 с.

13. *Земская Е. А.* Русская разговорная речь / Е. А. Земская // Фонетика. Морфология. Лексика. Жест. — М. : Наука, 1983. — 238 с.

14. *Карабан В. И.* Сложные речевые акты как речевые единицы : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки», 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика» / В. И. Карабан. — К., 1989. — 39 с.

15. *Крушельницкая К. Г.* Проблемы взаимосвязи языка и мышления / К. Г. Крушельницкая // Общее языкознание: формы существования, функции, история языка : [монография / отв. Б. Серёбренников]. — М. : Наука, 1970. — С. 314–370.

16. *Кубрякова Е. С.* Человеческий фактор в языке / Е. С. Кубрякова, А. М. Шахнарович, Л. В. Сахарный // Язык и порождение речи. — М. : Наука, 1991. — 240 с.

17. *Леонтьев А. А.* Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации / А. А. Леонтьев // Синтаксис текста. — М., 1979. — С. 18–37.

18. *Почепцов Г. Г. (мл.)* Коммуникативные аспекты семантики / Г. Г. Почепцов (мл.). — К. : Вища школа, 1987. — 130 с.

19. *Радзієвська Т. В.* Деякі проблеми текстової комунікації: до постановки питання / Т. В. Радзієвська // Мовознавство. — 1992. — № 2. — С. 14–20.

20. *Рождественский Ю. В.* Принципы современной риторики / Ю. В. Рождественский. — М. : Фонд «Новое тысячелетие», 1999. — 135 с.

21. *Розенталь Д. Э.* Практическая стилистика русского языка / Д. Э. Розенталь. — М. : Высшая школа, 1987. — 400 с.

22. *Рубинштейн С. Л.* Избранные философско-психологические труды / С. Л. Рубинштейн // Основы онтологии, логики и психологии. — М., 1997. — 463 с.

23. *Сахарный Л. В.* Введение в психолингвистику / Л. В. Сахарный. — Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1989. — 181 с.

24. *Серебренников Б. А.* К проблеме сущности языка / Б. А. Серебренников // Общее языкознание: формы существования, функции, история языка. — М.: Наука, 1970. — 607 с.

25. *Уфимцева А. А.* Понятие языкового знака / А. А. Уфимцева // Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка. — М. : Наука, 1970. — 604 с.

26. *Чаковская М. С.* Текст как сообщение и воздействие / М. С. Чаковская. — М. : Высшая школа, 1986. — 128 с.

27. *Яворівська Г. М.* Нові аспекти в розробці функцій мови / Г. М. Яворівська // Мовознавство. — 1989. — № 5. — С. 12–17.

28. *Якобсон Р. О.* Лингвистика и поэтика / Р. О. Якобсон // Структурализм "за" и

"против". — М. : Прогресс, 1975. — С. 231–255.

29. *Halliday M. A. K. Cohesion in English* / M. A. K. Halliday, R. Hasan. — London, 1976. — 367 p.

30. *Jakobson R. Linguistics and Poetics* / R. Jakobson // *Style and Language* Massachusetts Cambridge, 1975. — P. 350–377.

31. *Kainz F. Geleitwort. Sprachtheorie* / F. Geleitwort Kainz. — Stuttgart : Gustav Fisher Verlag, 1978. — 15 s.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

32. *Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов* / О. С. Ахманова. — М. : Советская энциклопедия, 1966. — 608 с.

33. *Фразеологічний словник англійської мови* / [сост. К. Т. Баранцев]. — К. : Учбово-педаг. вид-во, 1956. — 390 с.

34. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* / [ed. A. S. Hornby]. — Oxford : Oxford University Press, Moscow : Russian Language Publishers, 1982. — 509 p.

35. *The Concise Oxford Dictionary of Quotations*. — London : Oxford University Press, 1992. — 464 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

36. *Funny You Should Mention It. A Collection of Classic Humor* / [By P. Skalka]. — Kansas-City, 1075. — 147 p.

37. *Pei M. The story of Language* / M. Pei. — Philadelphia. — N. Y., 1965. — P. 12.

38. *The Book of American Humor 20-th century* / [Sel. by Belova]. — Moscow : Raduga Publishers, 1984. — 522 p.

39. *Thoughts that Help Us Live* / [Sel. by Skorodumova, Sutormen]. — Moscow : Paramedic, 1992. — 192 p.

40. *Wilde O. Aphorisms* / O. Wilde // *The Book of Irish Humour*. — Moscow : Raduga Publishers, 1986. — P. 87–99.

Надійшла до редакції 21.01.13